

Mogućnosti i ograničenja socijalnog radnika u prevenciji i rješavanju problema prosjačenja djece

NEDRETA ŠERIĆ¹

*Univerzitet u Sarajevu – Fakultet političkih nauka
Bosna i Hercegovina*

SANELA BALJAK²

*JU Kantonalni centar za socijalni rad – Mobilni tim za prevenciju
prosjacenja Sarajevo
Bosna i Hercegovina*

GAZMEND JANUZI³

*JU Kantonalni centar za socijalni rad – Mobilni tim za prevenciju
prosjacenja Sarajevo
Bosna i Hercegovina*

Sažetak: U radu se analiziraju mogućnosti i ograničenja socijalnog radnika u rješavanju i prevenciji prosjačenja djece. Kombinacijom kvalitativne (Izveštaji rada Mobilnog tima i intervjui sa stručnjacima) i kvantitativne analize (statistički podaci o broju slučajeva, vrstama intervencija i učestalosti institucionalne saradnje) istraženi su ključni aspekti djelovanja socijalnih radnika u rješavanju i prevenciji prosjačenja djece. Poseban naglasak stavljen je na neiskorištene mogućnosti i ograničenja poput nedostatka resursa, zakonodavnih praznina, neefikasnih sankcija i ograničene podrške zajednice. Uočena je potreba za sistemskim reformama, jačanjem zakonskih okvira i kapaciteta socijalne zaštite te razvojem preventivnih programa kroz obrazovanje i inkluziju. Zaključno, rad ističe da je održiva i kontinuirana borba protiv dječijeg prosjačenja moguća koordiniranom, multisektorskom i društveno odgovornom kontinuiranom akcijom u kojoj socijalni radnik ima stratešku ulogu. Rezultati analize poslužili su kao osnova za artikulaciju preporuka koje rad predlaže, usklađenih sa zahtjevima terenske prakse i potrebama institucionalnog unapređenja.

Ključne riječi: *socijalni radnik, prosjačenje djece, mobilni tim, prevencija, intervencija*

¹ nedreta.seric@fpn.unsa.ba

² sanelamaja@yahoo.com

³ geni-zogi@hotmail.com

Uvod

Teorijska konceptualizacija prosjačenja ostaje slabo zastupljena u okviru ustaljenih teorijskih pristupa socijalnoj patologiji, pri čemu mu se posvećuje ograničena analitička pažnja. U okviru teorijskog pristupa razumijevanju prosjačenja, Jugović (2014) ističe da se različiti teorijski modeli razvijeni unutar socijalne patologije i kriminologije nisu sistematski i neposredno bavili fenomenom prosjačenja i skitnje. Ipak, autor naglašava da se određeni opći teorijski koncepti mogu primijeniti u elaboraciji ključnih društvenih uzroka koji doprinose nastanku i održavanju prosjačenja. U tom kontekstu, Jugović navodi niz relevantnih teorijskih okvira koji omogućavaju dublje razumijevanje prosjačenja kao društvenog procesa. Među njima se ističu *teorija anomalije*, koja ukazuje na strukturne neusklađenosti između društveno postavljenih ciljeva i sredstava dostupnih za njihovo ostvarivanje, što može poslužiti za objašnjenje pojave prosjačenja, gdje pojedinci, suočeni s institucionalnim i socijalnim barijerama, pribjegavaju alternativnim oblicima preživljavanja izvan normativno prihvaćenih okvira. Zatim, *teorija diferencijalne asocijacije*, koja objašnjava učenje devijantnog ponašanja kroz primarne socijalne grupe poput porodice i vršnjačkih grupa. Slijedi *teorija etiketiranja*, koja devijaciju sagledava kao rezultat društvene reakcije i normativnog označavanja posebno kod situacionih prosjaka, gdje društvena reakcija može pojačati primarnu devijaciju, te *teorija socijalne kontrole*, koja analizira ulogu institucija u oblikovanju i održavanju društvenih normi.

Pored navedenih, Jugović uključuje i *socijalno-antropološki pristup*, koji prosjačenje interpretira kroz prizmu nezadovoljenih univerzalnih ljudskih potreba. U tom kontekstu, autor prosjačenje ne sagledava kao individualnu devijaciju, već ga interpretira kao društveno uslovljenu pojavu, čije uzroke, kako navodi, treba tražiti „u društvu ili u karakteru društva koje nije u stanju da zadovolji osnovne i autentične potrebe, pa ih pojedinci i grupe zadovoljavaju na devijantan način“ (Jugović 2014: 195).

Međutim, *kulturološke perspektive* marginalizacije, prema Milosavljeviću i Jugoviću (2009), prosjačenje i skitnju tumače kao izraze kulture siromaštva, koja predstavlja adaptaciju pojedinaca na marginalni društveni položaj. Iz perspektive *individualno-psihološke teorije*, prosjačenje i skitnja se povezuju s određenim ličnim osobinama, poput emocionalne nestabilnosti, pasivnosti i sklonosti ka zavisnom ponašanju, koje mogu predstavljati predispoziciju za razvoj ovih oblika devijacije, naročito kod maloljetnika.

Ipak, autor naglašava da su takve karakteristike prvenstveno oblikovane društvenim kontekstom i stilom života, a ne nužno njihov primarni uzrok (Milosavljević, 2003).

Prema Milosavljeviću (1997), prosjačenje se smatra sociopatološkom pojavom jer predstavlja društveno neprihvatljiv i socijalno izopačen način pribavljanja sredstava za život. U kasnijoj analizi, isti autor (Milosavljević, 2003) identifikovano je sedam temeljnih karakteristika koje oblikuju ovu pojavu: historijska uslovljenost, egzistencijalna funkcija, marginalizacija, reprodukcija siromaštva, socijalna izolacija, prostorna mobilnost i raširenost. U njegovom pristupu, prosjačenje se konceptualizuje kao oblik adaptivne devijacije, što implicira da ono nastaje kao odgovor na strukturne prepreke i nedostatak pristupa legitimnim sredstvima za egzistenciju. Ove karakteristike omogućavaju teorijsko razumijevanje prosjačenja ne samo kao individualnog ponašanja već i kao odraza dubljih društvenih procesa, uključujući dugotrajnu socijalnu isključenost, transgeneracijski prenos siromaštva i ograničen pristup institucionalnoj podršci. Takav pristup omogućava da se prosjačenje sagleda kao indikator strukturnih nejednakosti i društvene dezorganizacije.

U naučnoj i stručnoj literaturi postoje brojne definicije prosjačenja koje ovaj fenomen definiraju iz različitih perspektiva, kao društveni i socijalni problem, oblik socijalne izopačenosti, sociopatološku pojavu, društveno neprihvatljivo ponašanje i slično. Jedna od definicija koja je relevantna za ovaj rad jest ona koju je usvojila Međunarodna organizacija rada 2004. godine. Prema toj definiciji prosjačenje se definira kao „niz aktivnosti kojima pojedinac traži novac od nepoznate osobe, a na osnovu svog siromaštva ili u potrazi za dobrotvornim donacijama pozivajući se na zdravstvene ili vjerske razloge. Prosjaci isto tako mogu prodavati manje predmete, kao što su krpe za čišćenje ili cvijeće, zauzvrat tražeći novac čiji iznos nije utemeljen vrijednošću predmeta koji se prodaje“ (Međunarodna organizacija rada 2004, prema Save the Children 2011).

Prosjačenje djece

U razumijevanju dječijeg prosjačenja neophodno je ukazati na važne činjenice. Dječije prosjačenje predstavlja dugotrajnu društvenu pojavu, čije je postojanje uslovljeno složenim socioekonomskim faktorima poput siromaštva, raseljenosti i eksploatacije. Djeca su pritom često primorana na prosjačenje od strane odraslih te potječu iz marginaliziranih zajednica koje

su sistemski uskraćene za pristup osnovnim resursima i uslugama (Malaina 2024). Pored toga, dječije prosjačenje predstavlja jedan od najvidljivijih ali istovremeno i najzanemarenijih društvenih problema u zemljama u razvoju. Prema međunarodnim procjenama, hiljade djece širom svijeta, posebno u urbanim siromašnim naseljima, uključene su u prosjačenje uslijed ekstremnog siromaštva, dezintegracije porodice, raseljenja ili trgovine ljudima, pri čemu su svakodnevno izložena nasilju, eksploataciji, gladi i psihološkoj trauma (Singh 2025). S tim u vezi, prosjačenje djece predstavlja kompleksan i ozbiljan društveni ali i socijalni problem koji direktno ugrožava temeljna prava, sigurnost, ali i sveukupan razvoj djece.

Broj djece uključene u prosjačenje u Bosni i Hercegovini (BiH) nije moguće precizno utvrditi zbog nedostatka pouzdanih evidencija. Pojava prosjačenja djece odlikuje se brojnim neprijavljenim slučajevima. U praksi identifikacija djece često nije moguća, a u pojedinim slučajevima, uslijed nedostatka identifikacijskih dokumenata, potpuno je onemogućena. Navedena ograničenja otežavaju sistemsko praćenje i analizu ove pojave. Dodatni izazov predstavlja nepostojanje jedinstvene baze podataka o broju evidentirane djece u javnom i nevladinom sektoru, kao i neujednačen način evidentiranja među općinama i kantonima. U okviru institucionalnih nadležnosti centara za socijalni rad moguće je doći do broja evidentirane djece, pri čemu evidentirani podaci ostaju ograničeni u pogledu prikaza stvarnog stanja.

U zakonodavnom okviru Federacije BiH prosjačenje se primarno tretira kao prekršaj javnog reda i mira. Međutim, u određenim okolnostima, naročito kada je riječ o organizovanom i prisilnom prosjačenju djece, ovaj oblik ponašanja može biti kvalifikovan i kao krivično djelo trgovine ljudima. Prosjačenje koje nije organizovano, prisilno, niti uključuje iskorištavanje djece u kontekstu trgovine ljudima, najčešće se sankcionira kao prekršaj u skladu s kantonalnim zakonima o prekršajima i zakonima o javnom redu i miru. Krivični zakoni u BiH tretiraju prisilno prosjačenje djece kao oblik trgovine ljudima ili zloupotrebe djeteta, što je krivično djelo kažnjivo po entitetskim i državnim zakonima. Prema članu 210a Krivičnog zakona Federacije BiH osoba koja „vrbuje, navodi, preveze, preda, sakrije ili primi osobu koja nije navršila 18 godina života u svrhu iskorištavanja (...) prisilnim prosjačenjem (...) bit će kažnjena kaznom zatvora najmanje 10 godina“.⁴

⁴ Federacija Bosne i Hercegovine. (2025). Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine. „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 36/2003, 21/2004.

Ratifikacijom Konvencije br. 29 o prisilnom radu iz 1930. godine BiH je preuzela obavezu da prepozna prisilno prosjačenje djece kao oblik prisilnog rada uključivanjem nadležnih institucija u proces identifikacije i zaštite djece. Važno je naglasiti da, iako prosjačenje ne uključuje klasične radne aktivnosti poput fizičkog rada, proizvodnje ili pružanja usluga, ono se kvalifikuje kao prisilni rad zbog uslova pod kojima se odvija. Ti uslovi u praksi podrazumijevaju prisilu djeteta, koju prati eksploatacija i stjecanje materijalne koristi od strane roditelja ili trećih osoba.

Prema Međunarodnoj organizaciji rada (MOR), član 2, stav 1 Konvencije br. 29 o prisilnom radu prisilni rad se definira kao „svaki rad ili uslugu koja se od bilo koje osobe zahtijeva pod prijetnjom kazne, a koju ta osoba nije obavila dobrovoljno“ (MOR 1930). U praksi, kroz evidentirane slučajeve prosjačenja djece, stručnjaci se često susreću sa situacijama u kojima su djeca bila primorana da učestvuju u prosjačenju, bez slobodne volje, posebno kada je riječ o organizovanom obliku prosjačenja. Takvi slučajevi nerijetko uključuju i kažnjavanje djece ako ne ispune očekivani novčani iznos koji im organizatori prosjačenja nameću na dnevnom nivou.

Važno je spomenuti i Konvenciju br. 182, Konvenciju o zabrani i hitnim mjerama za ukidanje najgorih oblika dječijeg rada, koja u članu 3 prepoznaje prisilni rad djece kao jedan od najtežih oblika eksploatacije (MOR 1999). Prema članu 32, stav 1 Konvencije o pravima djeteta, koju je BiH ratificirala, države potpisnice priznaju pravo djeteta da bude zaštićeno od ekonomske eksploatacije i od bilo kakvog rada koji je vjerovatno opasan, može ometati njegovo obrazovanje ili naškoditi njegovom zdravlju, kao i njegovom fizičkom, mentalnom ili društvenom razvoju (UN 1989).

Prosjačenje djece u javnom diskursu sve češće se prepoznaje ne samo kao prekršaj već i kao oblik eksploatacije, što u suštini i jest, s potencijalnim elementima krivičnog djela trgovine ljudima. Predstavnici organizacija koje se bave zaštitom djece upozoravaju da građani davanjem novca osobama koje prosjače, a naročito djeci, nesvjesno učestvuju u kršenju javnog reda i mira, te time podržavaju štetne obrasce ponašanja. I dalje je prisutna nedovoljna svijest među građanima o tome da takvo ponašanje zapravo potiče činjenje prekršaja. Istovremeno, stručnjaci iz centara za socijalni rad ukazuju na niz izazova s kojima se suočavaju u terenskom radu, uključujući verbalne napade, ali i nedostatak zakonskih mehanizama za sankcioniranje osoba koje finansijski podržavaju prosjačenje. Kao odgovor na ove izazove, Koordinacioni tim za borbu protiv trgovine ljudima, primjerice u

Tuzlanskom kantonu, pokrenuo je inicijativu za izmjenu i dopunu Zakona o javnom redu i miru. Ovom inicijativom predviđa se uvođenje novčanih kazni u iznosu od 200 do 400 KM za osobe koje daju novac prosiocima (Federalna.ba 2025). Prema istraživanju Smailbegović (2023), građani Kantona Sarajevo izražavaju različite stavove prema punoljetnim osobama koje prose, uključujući empatiju, kritičnost i skepticizam. Motivacija za davanje novca prosiocima varira i obuhvata altruizam, utjecaj socijalnog pritiska, izbjegavanje nelagode i svijest o pružanju pomoći.

Unapređenje zaštite djece predviđeno je *Strategijom suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini 2024–2025* iz 2024. godine, koja u okviru mjera prevencije obuhvata niz aktivnosti: edukaciju i senzibilizaciju stručnjaka koji rade s djecom, održavanje i razvoj dnevnih centara i prihvatilišta za djecu, jačanje kapaciteta domova za nezbrinutu djecu, unapređenje kapaciteta centara za socijalni rad i službi socijalne zaštite, podizanje javne svijesti o rizicima trgovine djecom, razvoj rehabilitacijskih programa, povećanje smještajnih kapaciteta, osiguranje ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa, kao i implementaciju programa za borbu protiv predrasuda i diskriminacije. Tretman prosjačenja punoljetnih i maloljetnih osoba značajno se razlikuje s obzirom na pravni i zaštitni okvir koji se primjenjuje na svaku od tih kategorija. Dok se punoljetne osobe za ovaj prekršaj sankcioniraju, maloljetne osobe se tretiraju kao žrtve koje je potrebno zaštititi. Također, važno je imati na umu razlike na koje ukazuju Hasanbašić i Huseinbašić (2024) pozivajući se na Devčića (1996), a koje se odnose na distinkciju između djeteta koje je objekt prosjačenja – prisiljeno i manipulirano od odraslih – i djeteta koje djeluje samostalno, svjesno učestvujući u prosjačenju, te se stoga može smatrati subjektom tog čina.

Prema *Protokolu o prevenciji i postupanju u slučajevima prosjačenja i drugih oblika eksploatacije djece u općini Banovići* (2022), prosjačenje se klasificira u tri osnovna oblika: *individualno*, *grupno* i *kolektivno*. Prvi oblik odnosi se na dijete koje samostalno traži milostinju, koristeći se radnjama karakterističnim za prosjačenje, uključujući verbalno pozivanje na stvarne ili izmišljene potrebe. Drugi oblik podrazumijeva grupno prosjačenje, gdje više djece solidarno djeluje kako bi potaknuli davanje milostinje. U ovu kategoriju spadaju i mlade žene s djecom u naručju, kao i čitave porodice u kojima se prosjačke norme prenose generacijski. Treći oblik je kolektivno prosjačenje, koje uključuje podjelu uloga među učesnicima, a često i prisustvo organizatora prosjačke aktivnosti (Općina Banovići

2022). Individualno prosjačenje djece u praksi se najčešće odnosi na spontane, neorganizovane slučajeve, pri čemu su glavni uzroci porodične okolnosti, siromaštvo, nedostatak osnovnih sredstava i/ili zanemarivanje. S druge strane, organizovano prosjačenje predstavlja izrazito ozbiljan oblik zloupotrebe djece jer ostavlja dublje posljedice po njihovu sigurnost, razvoj i ostvarivanje dječijih prava. Ovaj oblik uključuje sistemsko iskorištavanje djece uz prisilu, manipulaciju, mobilnost i znatno otežan proces otkrivanja i sankcioniranja.

Rješavanje problema prosjačenja djece predstavlja izrazito složen izazov koji zahtijeva koordiniran odgovor različitih institucija. Budući da su socijalni radnici često prva linija zaštite djece od zanemarivanja, eksploatacije i kršenja osnovnih prava, ovaj rad fokusira se na njihovu ulogu i djelovanje. Mobilni tim za prevenciju prosjačenja djece u Kantonu Sarajevo predstavlja jedan od najaktivnijih i najorganizovanijih timova u BiH ni kada je riječ o zaštiti djece koja su uključena u život i rad na ulici. Formiran je 2009. godine kao projekt organizacije Save The Children i JU Kantonalni centar za socijalni rad Sarajevo. Od 2014. godine tim je integriran u sistem i institucionalno djeluje kao dio JU Kantonalni centar za socijalni rad, unutar Službe za pravne poslove i koordinaciju. Tim je aktivan na području cijelog Kantona Sarajevo, pokrivajući sve općinske službe za socijalnu zaštitu. Mobilni tim broji tri uposlenika koji svojim terenskim radom djeluju na teritoriji cijelog kantona. Na osnovu navedenog može se zaključiti da tim aktivno djeluje već 16 godina, od čega 11 godina kao dio institucionalnog sistema. Riječ je o prvom mobilnom timu u BiH koji se bavi rješavanjem problema i prevencijom prosjačenja djece. Mobilni tim radi na sljedećim principima: najbolji interes djeteta, terenski i proaktivni rad, procjena rizika i potreba, evidentiranje i praćenje slučajeva, multidisciplinarni pristup te prevencija prosjačenja djece putem edukacije i podrške.

Mobilni tim u svom radu primjenjuje multidisciplinarni i multisektorski pristup, kako u rješavanju problema tako i u provođenju preventivnih aktivnosti. Ključne odrednice ovog pristupa ogledaju se u uključivanju ne samo socijalnih radnika već i policijskih službenika, stručnjaka različitih profila iz drugih relevantnih ustanova, kao i predstavnika nevladinih organizacija koje djeluju u oblasti zaštite djece. Terenski rad predstavlja temeljnu komponentu djelovanja tima kako u okviru standardnih operativnih procedura tako i u hitnim intervencijama te edukativnim

aktivnostima u lokalnoj zajednici. Mobilni tim djeluje pri JU Kantonalni centar za socijalni rad, a centri imaju zakonsku obavezu da štite djecu od zanemarivanja, zlostavljanja i eksploatacije. Također mogu pokrenuti hitne mjere zaštite, uključujući privremeni smještaj djeteta, te iniciranje postupka protiv roditelja ili staratelja. Poseban fokus u radu tim stavlja i na kampanje podizanja svijesti o ozbiljnosti problema ne samo među roditeljima i djecom u riziku već i unutar šire društvene zajednice. U lokalnim zajednicama u kojima nisu uspostavljeni mobilni timovi rješavanje problema i prevencija prosjačenja djece oslanjaju se na postojeće institucionalne kapacitete vladinog i nevladinog sektora.

Ključni zakoni koji se primjenjuju u radu socijalnih radnika pri rješavanju i prevenciji problema dječijeg prosjačenja uključuju: Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice s djecom u Kantonu Sarajevo te Porodični zakon Federacije BiH. Posebno je za ovu problematiku relevantan član 127. Porodičnog zakona koji propisuje da: „Dijete u porodici ima pravo na zaštitu od svih oblika nasilja, zloupotrebe, zlostavljanja i zanemarivanja.“⁵ Iako se prosjačenje djece ne spominje eksplicitno u članu 154., stavovima 1.⁶ i 2.⁷ Porodičnog zakona Federacije BiH, sadržaj tih odredbi omogućava njegovo pravno kvalifikovanje kao oblik zloupotrebe roditeljskih prava i grubog zanemarivanja roditeljskih dužnosti. Takvo ponašanje direktno ugrožava sigurnost, zdravlje i moralni razvoj djeteta, čime se ispunjavaju zakonski uslovi za pokretanje vanparničnog postupka radi oduzimanja roditeljskog staranja. Nadalje, ako roditelj podstiče dijete na društveno neprihvatljivo ponašanje, što prosjačenje nesumnjivo jest, ili ne spriječi druge osobe da ga u takvo ponašanje uključe, time propušta da zaštititi dijete od štetnih utjecaja, što zakon također prepoznaje kao osnov za intervenciju nadležnog suda. Pored spomenutog zakona, centri za socijalni rad dužni su da, u okviru svojih nadležnosti koje proizlaze iz Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice s djecom, reaguju kako na rješavanje problema prosjačenja tako i na njegovu prevenciju.

5 Federacija Bosne i Hercegovine. (2005). Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine. „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 35/05.

6 Roditelju koji zloupotrebom svojih prava, ili grubim zanemarivanjem svojih dužnosti, ili napuštanjem djeteta, ili nestaranjem o djetetu s kojim ne živi i koji očito stavlja u opasnost sigurnost, zdravlje ili moral djeteta, ili ne zaštititi dijete od ovakvog ponašanja drugog roditelja ili druge osobe, sud će u vanparničnom postupku oduzeti roditeljsko staranje.

7 Zloupotreba prava postoji naročito u slučajevima tjelesnog i duševnog nasilja nad djetetom, spolnog iskorištavanja djeteta, navođenja djeteta na društveno neprihvatljivo ponašanje, te grubog kršenja djetetovih prava na drugi način.

Metodološki okvir rada

Za potrebe ovog rada izvršena je analiza pet godišnjih Izvještaja o radu Mobilnog tima za prevenciju prosjačenja djece u Kantonu Sarajevo, koji obuhvataju period od 2020. do 2024. godine. Odabrani izvještaji potječu iz institucionalno priznatih izvora, a ustupljeni su u svrhu istraživanja, uz prethodnu saglasnost nadležnog centra za socijalni rad i uz poštivanje etičkih principa povjerljivosti, informiranog pristanka i zaštite identiteta učesnika. Važno je istaknuti da, iako izvještaji sadrže statističke podatke o djeci zatečenoj u prosjačenju, nijedan analizirani dokument ne uključuje lične podatke niti informacije koje bi omogućile identifikaciju djece.

Ključni razlozi navedenog izbora su aktuelnost podataka, kontinuitet i praćenje trendova u radu članova Mobilnog tima, institucionalne i socijalne podrške, ali i utjecaj vanjskih faktora na pojavu prosjačenja djece. Izvještaji su detaljno pregledani, s fokusom na broj evidentirane djece, posebno novootkrivene, vrste poduzetih intervencija, realizovane aktivnosti, distribuciju materijalne pomoći, saradnju s drugim institucijama u zajednici, kao i hitne intervencije i institucionalni smještaj djece. Analitički pristup obuhvatao je tematsku/deskriptivnu, kvantitativnu, kvalitativnu i komparativnu analizu podataka. Tematska analiza podrazumijevala je kvalitativni opis razloga izlaska na teren, izazove u radu, institucionalnu reakciju, porodični kontekst, hitne intervencije i poduzete preventivne mjere. Pomoću komparativne analize upoređeni su podaci iz svih pet izvještaja kako bismo identifikovali trendove u broju djece na ulici tokom analiziranih godina, eventualne promjene u intervencijama, razlike u efikasnosti, konstatovanje i evaluaciju saradnje sa značajnim/nezaobilaznim institucijama i drugim subjektima u zajednici.

Kvantitativna analiza obuhvatala je numeričke podatke o broju djece, izlazaka na teren, intervencija s klasifikacijama, realizovanog smještaja, dodijeljenih paketa pomoći, kao i preventivnih aktivnosti kroz broj realizovanih edukacija. Navedeni podaci sistematizirani su u tabele radi lakše interpretacije, s akcentom na godišnju fluktuaciju u broju evidentirane djece zatečene u prosjačenju, djece koja su smještena u institucije i broj hitnih intervencija po godini. Budući da se radi o sekundarnim podacima, validaciju smo izvršili upoređivanjem izvještaja i provjerom dosljednosti metodologije pisanja izvještaja. Ograničenja analize odnose se na činjenicu da je ovdje riječ o evidentiranim slučajevima djece zatečene u prosjačenju.

Analiza izvještaja zasnivala se na tri istraživačka pitanja:

- U kojoj mjeri su institucionalni mehanizmi, konkretno centar za socijalni rad i mobilni tim za prevenciju prosjačenja djece, bili efikasni u odgovoru na problem dječijeg prosjačenja tokom petogodišnjeg perioda uzimajući u obzir mogućnosti koje proizlaze iz lokalnih kapaciteta i međusektorske saradnje, kao i ograničenja u pogledu resursa, normativnog okvira i operativnog djelovanja?
- Kako je koordiniran institucionalni odgovor u prevenciji i intervenciji tokom posljednjih pet godina?
- Koje su konkretne mjere i aktivnosti preduzimali u borbi protiv dječijeg prosjačenja?

Ciljevi teorijskog istraživanja bili su analizirati kvantitativne i kvalitativne podatke, utvrditi promjene u realizovanim aktivnostima, procijeniti obim i vrstu preventivnih mjera kojima se djelovalo na prosjačenje djece, analizirati nivo međusektorske saradnje i identifikovati ključne izazove u radu mobilnog tima. Hipoteza teorijskog istraživanja glasila je: *Petogodišnji institucionalni odgovor na dječije prosjačenje u Kantonu Sarajevo karakterizira kontinuirano evidentiranje djece u riziku, sve češće oslanjanje na preventivne i podržavajuće mjere, te intenziviranje međusektorske saradnje, ali bez proporcionalnog povećanja trajnih rješenja poput institucionalnog smještaja i reintegracije djece.*

Kao dopuna prethodnoj analizi, a u cilju dubljeg razumijevanja ove problematike, provedeno je i sedam polustrukturiranih intervjua sa stručnjacima koji direktno rade na problematici dječijeg prosjačenja. Intervju se sastojao od otvorenih pitanja, a prikupljeni podaci analizirani su metodom kvalitativne analize sadržaja, uz uvažavanje principa tematske analize prema Braun i Clarke (2006), s fokusom na identifikaciju ponavljajućih i značajnih tematskih cjelina relevantnih za istraživanje. Proces je obuhvatao izdvajanje ključnih tema, interpretaciju značenja iskaza, kao i komparativnu analizu odgovora. U provođenju istraživanja poštovani su osnovni etički principi kvalitativnog/kvantitativnog istraživanja, uključujući pristanak ispitanika, dobrovoljno učešće, anonimnost, povjerljivost podataka i pravo na odustajanje.

Ciljevi provođenja intervjua bili su:

- Analizirati uzroke zbog kojih djeca završavaju u prosjačenju i oblike prosjačenja.
- Identifikovati konkretne korake koje se poduzimaju nakon što je dijete uključeno u prosjačenje.
- Ispitati aktivnosti i načine pružanja pomoći djetetu u riziku.
- Dobiti uvid u sistem praćenja djece nakon intervencije.
- Procijeniti efikasnost postojećih mehanizama zaštite djece.
- Evaluirati adekvatnost zakonodavnog okvira u kontekstu dječijeg prosjačenja.
- Ispitati načine sankcioniranja roditelja i njihovu efikasnost.

Hipoteza empirijskog istraživanja glasila je: *Stručnjaci koji se bave problematikom dječijeg prosjačenja djeluju unutar jasno definiranih okvira koji obuhvataju preventivne mjere, terenski rad i institucionalnu saradnju, ali se istovremeno suočavaju s brojnim ograničenjima, kao što su nedostatak systemske podrške, kompleksan odnos s roditeljima djece, slaba koordinacija među akterima, što sve zajedno otežava efikasnu prevenciju i dugoročno rješavanje ovog problema.*

Uloga socijalnog radnika u rješavanju problema i prevenciji prosjačenja

Analiza pet godišnjih Izvještaja o radu Mobilnog tima za prevenciju prosjačenja u Kantonu Sarajevo pruža institucionalni uvid u postupanje u slučajevima dječijeg prosjačenja. Komparativna analiza planova rada Mobilnog tima za prevenciju prosjačenja djece u Kantonu Sarajevo u periodu od 2020. do 2024. godine pokazuje da planovi sadrže jasno definirane zadatke i aktivnosti koje se realizuju kroz standardizovan operativni okvir djelovanja, uz vidljive pomake napretka u profesionalizaciji, proširenju kapaciteta i jačanju međusektorske saradnje. Zadaci i aktivnosti, kako su predstavljeni u planovima rada, mogu se analitički kategorizirati u pet tematskih oblasti djelovanja: *terenski rad i intervencije, administrativni zadaci, međusektorska saradnja, edukacija*

i stručno usavršavanje, te javno zagovaranje i vidljivost. Ova klasifikacija omogućava sistematizaciju kompleksnog djelovanja tima i olakšava analizu njegovog doprinosa u rješavanju i prevenciji prosjačenja djece. Temeljne aktivnosti tima ostaju dosljedne tokom svih pet godina, a odnose se na terenski rad, administrativno-tehničke zadatke, saradnju s institucijama, edukaciju i javno zagovaranje. Tokom analiziranog perioda bilježi se i rast međunarodne saradnje, medijske vidljivosti i humanitarnog angažmana. Uvođenje sudskog svjedočenja, distribucije pomoći i terenskih aktivnosti u migrantskim kampovima ukazuje na profesionalizaciju i širenje kapaciteta tima u odgovoru na kompleksne oblike dječije eksploatacije.

Terenski rad i direktne intervencije

Sam naziv Mobilni tim reflektuje operativnu orijentaciju ka terenskom djelovanju, što se jasno potvrđuje analizom planova rada u kojima dominiraju zadaci vezani za neposredne intervencije u lokalnim zajednicama, identifikaciju djece u riziku te saradnju s relevantnim institucijama na terenu. Terenski rad predstavlja ključnu komponentu djelovanja Mobilnog tima za rješavanje problema i prevenciju prosjačenja djece i obuhvata sve općine na području Kantona Sarajevo. Aktivnosti na terenu realizuju terenskim posjetama, koje najčešće provode do tri člana tima. S obzirom na geografski obuhvat i kompleksnost terenskih izazova, djelovanje tako malog broja članova predstavlja značajan operativni izazov, naročito u kontekstu pravovremenog odgovora na potrebe djece u riziku i koordinacije s lokalnim službama. Uprkos navedenim ograničenjima, rad tima karakterizira visoka profesionalna posvećenost, operativna efikasnost i sposobnost djelovanja u ograničenim mogućnostima, o čemu svjedoči i veliki broj realizovanih aktivnosti evidentiranih u godišnjim planovima i izvještajima.

Kroz svakodnevni obilazak ulica, naselja, parkova, raskrsnica, kao i drugih lokacija poput vjerskih objekata, pijaca i trgovačkih centara, tim realizuje aktivnosti usmjerene na identifikaciju, zaštitu i upućivanje djece nadležnim službama. Rad koji se odnosi na neposredan kontakt s djecom i porodicama u riziku obuhvata brojne aktivnosti čiji je cilj rješavanje, ali i prevencija prosjačenja djece. Navedeno upućuje na opću klasifikaciju aktivnosti na: *terensko-interventne i preventivne aktivnosti*. Evidentiranje novih korisnika u lokalnoj zajednici ili na ulicama, obavljanje inicijalnog intervjua radi utvrđivanja identiteta, razloga boravka na ulici i potreba djeteta, pratnja

djeteta u nadležnu službu za socijalnu zaštitu, pratnja i odvođenje djece u zdravstvenu ustanovu, intervencije s policijom i tužilaštvom, davanje izjava u policijskim stanicama, motiviranje za dolazak u službu za zbrinjavanje djece, kao i posredovanje pri smještaju, predstavljaju terensko-interventne aktivnosti.

Preventivne aktivnosti podrazumijevaju obilazak terena i evidentiranje problema s kojima se suočavaju roditelji i djeca u riziku, pružanje pomoći porodicama pri prikupljanju dokumentacije i pisanju zahtjeva za ostvarivanje prava, organizaciju radionica za djecu u lokalnoj zajednici te preuzimanje i distribuciju paketića, odjeće, igračaka i pelen.

Tabela 1. Struktura evidentirane djece u prosjačenju (2020–2024)

Aktivnosti: evidentiranje i identifikovanje	2020	2021	2022	2023	2024
Broj evidentirane djece na ulicama u KS	165	148	151	141	127
Novoevidentirana djeca	35	29	48	27	74
Djeca bez dostupne identifikacijske dokumentacije / djeca koja bježe	33	30	11	33	18
Djeca zatečena u prosjačenju iz drugih kantona	-	8	48	27	74
Djeca pod sumnjom da su potencijalne žrtve trgovine ljudima	-	30	14	11	12
Broj posjećenih porodica u lokalnoj zajednici	146	52	67	36	170
Broj evidentirane djece u lokalnoj zajednici	93	276	332	188	220
Broj djece koja su pohađala radionice u lokalnoj zajednici	-	-	42	46	173
Djeca koja su integrirana u obrazovni sistem	-	-	7	4	7
Evidentirana djeca bez pratnje / migranti	127	167	382	303	595
Realizovane pratnje djece do kampa Ušivak	16	15	309	248	589
Broj djece bez pratnje / migranti u pokretu	-	-	-	55	6
Broj obilazaka lokacija	-	-	-	1331	1535

Analiza prikazanih podataka ukazuje na dinamične promjene u broju djece zatečene na ulici u Kantonu Sarajevo tokom petogodišnjeg perioda. Ukupan broj djece zatečene u prosjačenju u Kantonu Sarajevo u ovom petogodišnjem periodu iznosi 732 djece. Najveći broj slučajeva evidentiran

je u općini Ilidža, dok su Vogošća, Hadžići i Ilijaš imale znatno manji broj. Spolna struktura dostupna je za većinu godina, posebno od 2020. do 2024, s izuzetkom 2021, gdje nije specificirana. U ukupnom uzorku evidentirane djece u prosjačenju dječaci čine nešto više od polovine (52,1%), dok je udio djevojčica do 47,9%. Iako postoji razlika, ona je relativno mala jer je prisutna blaga dominacija dječaka, što ukazuje na to da su preventivne i interventne mjere obuhvatile oba spola u približno jednakom omjeru.

Tabela 2. Broj djece zatečene u prosjačenju na nivou općina (2020–2024)

Općina	2020	2021	2022	2023	2024	Ukupno (5 god.)
Centar	14	10	17	14	6	61
Novi Grad	25	35	41	45	30	176
Stari Grad	13	21	12	3	7	56
Novo Sarajevo	15	14	25	30	24	108
Ilidža	62	53	47	48	46	256
Vogošća	7	3	1	0	5	16
Hadžići	13	5	6	0	5	29
Ilijaš	16	7	2	1	4	30

Najveći broj djece evidentiran je u urbanim općinama (Ilidža, Novi Grad, Novo Sarajevo), što može ukazivati na veći intenzitet prosjačenja u prometnijim i naseljenijim dijelovima grada. U općini Centar evidentirano je 51 dijete u prosjačenju, s nešto više djevojčica (26) nego dječaka (25), dok Stari Grad, Vogošća, Hadžići i Ilijaš imaju znatno manji broj evidentirane djece, ali sličan omjer spolova. Međutim, kada je riječ o prosjačenju, ono što svakodnevno možemo uočiti već prilikom prolaska kroz središnju, najpoznatiju i najfrekventniju sarajevsku ulicu jest prisustvo odraslih osoba koje prose. Može se pretpostaviti da roditelji s razlogom ne šalju djecu da prose na frekventnim lokacijama, gdje je veća vjerovatnoća da će dijete biti brzo otkriveno.

Tabela 3. Analiza promjena po godinama

Godina	Ukupan broj djece	Promjena u odnosu na prethodnu godinu	Trend
2020	165	-	Referentna tačka
2021	158	-7	Blagi pad
2022	171	+13	Porast
2023	191	+20	Najveći rast
2024	127	-64	Značajan pad

Najveći broj evidentirane djece zatečene u prosjačenju bio je u 2023. godini (191 slučaj), što može ukazivati na intenzivniji terenski rad i bolju identifikaciju. Značajan pad zabilježen je u 2024. godini. Ako smanjenje broja djece na ulici povežemo s podatkom da je upravo te godine 173 djece pohađalo edukativne radionice u lokalnoj zajednici, možemo pretpostaviti mogući pozitivni utjecaj realizovanih preventivnih mjera. Ukupan trend u periodu od 2020. do 2024. godine ipak pokazuje konstantno prisustvo dječijeg prosjačenja, ponajprije kao posljedicu pogoršanja socioekonomskih uslova života u BiH, ali i uslijed unaprijeđene koordinacije djelovanja na terenu. Iako broj evidentirane djece pokazuje blagi pad sa 165 slučajeva u 2020. na 127 u 2024. godini, što može ukazivati na određene pomake u provođenju preventivnih mjera, problem dječijeg prosjačenja i dalje ostaje aktuelan te zahtijeva hitno i dugoročno sistemsko rješavanje.

Posebno je značajan porast broja novoevidentirane djece u 2024. godini (74 slučaja), što predstavlja više nego dvostruko povećanje u odnosu na prethodnu godinu, te može ukazivati na intenziviranje terenskog rada ili pogoršanje socioekonomskih okolnosti koje utiču na pojavu dječijeg prosjačenja. Broj djece bez identifikacijske dokumentacije i djece koja bježe varira, ali ostaje relevantan indikator ranjivosti i nedostupnosti osnovnih prava. Također, prisustvo djece iz drugih kantona potvrđuje transkantonalnu dimenziju problema i potrebu za međuinstitucionalnom saradnjom na višim nivoima. Kada je riječ o potencijalnim žrtvama trgovine ljudima, najveći broj zabilježen je 2021. godine (30). Iako se broj smanjuje, prisutnost ovih slučajeva svake godine pokazuje da trgovina djecom ostaje trajna prijetnja i zahtijeva stalnu pažnju terenskih radnika.

Rad u lokalnoj zajednici, koji obuhvata posjećivanje porodica i djece, varira

iz godine u godinu, ali u 2024. godini bio je najzastupljeniji, uključujući 170 posjećenih porodica. Važno je istaći da su ove posjete prvenstveno *preventivne aktivnosti* jer obuhvataju stjecanje uvida u porodične i materijalne prilike porodice, informiranje o pravima i načinu njihovog ostvarivanja, kao i edukaciju o štetnosti prosjačenja. Riječ je o porodicama i djeci koje se nalaze u specifičnim rizicima koji mogu utjecati na pojavu prosjačenja. Tokom petogodišnjeg djelovanja članovi Mobilnog tima evidentirali su ukupno 1.109 djece i 471 porodicu u lokalnim zajednicama Kantona Sarajevo. Od ukupno 1.109 evidentirane djece u riziku, 261 dijete pohađalo je *radionice organizovane u lokalnoj zajednici*, što potvrđuje kontinuirano ulaganje u njihovu edukaciju i socijalizaciju. Analizom opisa radionica može se zaključiti da su aktivnosti realizovane s djecom bile osmišljene kao sveobuhvatan edukativno-psihosocijalni program, koji je obuhvatao teme iz oblasti zdravstvene edukacije i higijenskih navika, informiranosti o prehrambenim navikama, obrazovne motivacije djece kao značajnog preventivnog faktora, te podučavanja socijalnim vještinama i razvoju empatije.

Poseban segment činili su razgovori s djecom o rizicima boravka na ulici i potencijalnim opasnostima. Radionice su uključivale i kreativne sadržaje kroz igru, crtanje po sjećanju, slobodne tematske izraze, prikaz slike o sebi, porodici i prijateljstvu, što je djeci omogućavalo da izraze svoje unutrašnje svjetove. Aktivnosti su bile prilagođene interesima djece, čime se poticala njihova aktivna uključenost. U okviru kulturno-socijalnih aktivnosti članovi tima organizovali su i novogodišnje zabave za djecu uz podjelu paketića, što je predstavljalo doprinos razvoju osjećaja pripadnosti i zajedništva. Inkluzija djece u formalni obrazovni sistem nije na zadovoljavajućem nivou jer broj djece uključene u obrazovni sistem ostaje nizak (najviše sedam godišnje), što odražava nedostatak inkluzivnih obrazovnih politika na koje članovi tima ne mogu značajno utjecati.

Najizraženiji trend odnosi se na djecu bez pratnje i migrante, čiji broj intenzivno raste od 127 u 2020. do čak 595 u 2024. godini. Ovaj podatak ukazuje na značajan porast migracijskih kretanja i dodatno opterećenje kapaciteta Mobilnog tima, te zahtijeva strateški odgovor u okviru šireg sistema zaštite djece. Tome u prilog ide i podatak da su tokom petogodišnjeg perioda članovi tima evidentirali ukupno 1.574 djece bez pratnje / migranata, dok je u istom razdoblju realizirano 1.177 pratnji toj djeci. Tokom 2023. i 2024. godine članovi tima obišli su ukupno 2.866

lokacija u lokalnim zajednicama, što ukazuje na intenzivnu terensku prisutnost i kontinuiran rad na identifikaciji djece u riziku. Ove aktivnosti predstavljaju dodatne napore u procesu evidentiranja djece u pokretu / migranata.

Tabela 4. Kvantitativni pregled po godinama

Godina	Broj djece koja nisu željela u kamp	Vrsta pomoći	Broj intervencija
2020	Nije precizirano	NFI podjela	190
2021	Nije precizirano	NFI podjela	87
2022	73	NFI podjela	73
2023	55	NFI podjela	55
2024	6	Psihosocijalna podrška	6

Analiza načina pomoći djeci bez pratnje koja nisu željela boravak u kampu navodi dva prisutna oblika pomoći: *materijalna pomoć* i *psihosocijalna podrška*. Tim je realizovao ukupno 405 NFI podjela (Non-Food Items) koje uključuju distribuciju osnovnih potrepština za život na ulici (voda, odjeća, higijenski artikli, vreće za spavanje, suho voće i sl.). Pružanje psihosocijalne podrške u 2024. godini odnosilo se na manji broj djece (šest), pri čemu je fokus bio usmjeren ka emocionalnoj stabilizaciji i razgovoru, što je od posebne važnosti za djecu koja odbijaju institucionalni smještaj.

Tabela 5. Vrste intervencija i broj realizovanih aktivnosti (2020–2024)

Vrste pomoći	2020	2021	2022	2023	2024
Broj djece koju je Mobilni tim pratio u Službu socijalne zaštite radi poduzimanja mjera iz njihove nadležnosti	8	6	11	15	18
Pružanje psihosocijalne podrške roditeljima	-	12	5	7	5
Hitne intervencije na terenu radi zaštite života i zdravlja djeteta	5	4	13	16	18
Podrška djetetu pri odlasku u zdravstvenu ustanovu	-	-	-	-	2
Podrška porodici u prikupljanju dokumentacije / pisanje zahtjeva za ostvarivanje prava	10	2	2	3	2
Broj porodica s djecom koje su dobile materijalnu pomoć	722	52	67	36	114

Podaci pokazuju da Mobilni tim djeluje u širokom spektru intervencija, od hitnih terenskih reakcija do administrativne i psihosocijalne podrške. *Upućivanje i pratnja djece u nadležnu službu socijalne zaštite* raste u kontinuitetu: od 8 (2020) do 18 (2024), što ukazuje na povećanje broja slučajeva koji zahtijevaju institucionalnu intervenciju, kao i na efikasniju identifikaciju djece u potrebi. Prisustvo *psihosocijalne podrške roditeljima* pokazuje da se rad tima ne fokusira isključivo na djecu, već i na jačanje roditeljskih kapaciteta kao ključnog faktora dugoročne stabilizacije porodične sredine, koja može predstavljati faktor rizika, ali i zaštite djeteta od prosjačenja. Najveći broj ovih intervencija zabilježen je 2021. godine (12), dok se u preostalim godinama kreće između pet i sedam na godišnjem nivou.

Hitne intervencije na terenu odnose se na situacije koje ugrožavaju život i zdravlje djeteta, što ukazuje na ozbiljnost slučajeva s kojima se tim suočava i potrebu za brzim reakcijama. Značajan je porast ovih intervencija od 5 (2020) do 18 (2024). Podrška pri odlasku u zdravstvenu ustanovu važna je za djecu bez pratnje, a u izvještajima je evidentirana tek 2024. godine (2 slučaja), što može ukazivati na noviju praksu u djelovanju tima.

Najveći broj podrške porodici u administrativnim postupcima evidentiran je u 2020. godini (10). Ova vrsta pomoći uključuje prikupljanje dokumentacije i pisanje zahtjeva za ostvarivanje prava. *Materijalna pomoć porodicama i djeci* prisutna je u kontinuitetu. Najveći broj zabilježen je 2020. godine, kada je podijeljeno 123 paketa za novorođenčad, 375 prehrambenih i higijenskih paketa te 224 novogodišnja paketića. Nakon toga uslijedio je pad, a potom ponovni rast u 2024. godini, kada je distribuirano 114 paketa. Ova pomoć obuhvata osnovne potrepštine i ukazuje na izražene socioekonomske izazove s kojima se porodice suočavaju. Varijacije u učestalosti mogu biti rezultat dostupnosti resursa i donatorske podrške.

Administrativni zadaci

Administrativni zadaci predstavljaju neizostavan segment rada Mobilnog tima, osiguravajući sistematsko dokumentovanje realizovanih zadataka i aktivnosti, praćenje slučajeva i koordinaciju s relevantnim institucijama kroz izradu izvještaja, vođenje evidencija i planiranje operativnih intervencija. Aktivnosti vezane za vođenje evidencije obuhvataju sljedeće:

obavljanje stručnih i administrativno-tehničkih poslova; vođenje evidencija i obrazaca o djeci; prikupljanje statističkih i drugih podataka korisnih za rad tima; ažuriranje i vođenje raspoloživih evidencija; izrada mjesečnih izvještaja, prijedloga mjesečnog i sedmičnog plana rada; objedinjavanje podataka i dostavljanje izvještaja sa terena, pisanje službenih zabilježki prema općinskim službama socijalne zaštite, kao i drugi poslovi koji nisu predviđeni a ukazana je potreba za izvršenjem istih.

Međusektorska saradnja

Aktivnosti koje uključuju koordinaciju s drugim institucijama i organizacijama obuhvataju saradnju sa socijalnim radnicima općinskih službi u Kantonu Sarajevo, Ministarstvom unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, ustanovama za smještaj djece, osnovnim školama, zdravstvenim ustanovama, kao i s različitim institucijama, organizacijama i udruženjima koja se, u okviru svoje djelatnosti, bave problemom prosjačenja djece. Dodatno, ostvarena je saradnja s drugim mobilnim timovima, centrima za socijalni rad izvan Kantona Sarajevo, tužilaštvom, sudovima te Obavještajno-sigurnosnom agencijom Bosne i Hercegovine u cilju efikasnijeg djelovanja i razmjene informacija u slučajevima koji zahtijevaju multisektorski pristup. Tokom petogodišnjeg rada članovi tima realizovali su brojne sastanke s predstavnicima različitih subjekata vladinog i nevladinog sektora. Među njima se posebno ističu: Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo; Služba za prihvata djece u stanju potrebe; osnovne škole; Kantonalno tužilaštvo; Državna agencija za istrage i zaštitu; OSCE; World Vision; Save the Children; Kali Sara; GIZBiH; Aksiom; Novi put; Duga; Otaharin; BHIDAPA te Regionalna mreža za djecu koja obavljaju rad na ulici.

Edukacija i stručno usavršavanje

Saradnja s različitim institucijama i organizacijama omogućava članovima Mobilnog tima dodatne mogućnosti za edukaciju i stručno usavršavanje. Analiza izvještaja pokazuje da su socijalni radnici kontinuirano jačali svoje profesionalne kompetencije i vještine učešćem u edukativnim programima, radionicama, konferencijama, panel-diskusijama, stručnim sastancima i drugim oblicima formalnog i neformalnog obrazovanja. Među edukativnim aktivnostima izdvajaju se: edukacija na temu „Minimalni standardi za

sigurne kuće“ (Ministarstvo sigurnosti); prezentacija rada Mobilnog tima za prevenciju prosjačenja – primjeri dobre prakse (NVO Novi put); strateško planiranje (OSCE); trgovina ljudima u svrhu radne eksploatacije (Vijeće Evrope); identifikacijski mobilni timovi (World Vision); trgovina ljudima (Emmaus); mobilni identifikacijski timovi s Balkana – BiH, Kosovo, Albanija, Crna Gora (World Vision); djeca u pokretu (IOM); rad s maloljetnicima (USAID); formiranje prihvatilišta za djecu / potencijalne žrtve trgovine ljudima (Zemlja djece) te brojne druge edukacije. Od radionica posebno se izdvajaju: referalno djelovanje i postupanje mobilnih identifikacijskih timova u slučajevima prosjačenja (World Vision); praktična primjena procjene sigurnosnih rizika u slučajevima trgovine ljudima (GIZ); rodno zasnovano nasilje nad Romkinjama (Atlantska inicijativa); postupanje s djecom žrtvama trgovine ljudima (OSCE) i druge. Evidentno je da su se aktivnosti u kontekstu edukacije i stručnog usavršavanja članova Mobilnog tima iz godine u godinu intenzivirale. Posebno je značajno istaknuti da su svoj angažman proširili prenošenjem znanja stečenog na terenu i studentima socijalnog rada.

Zagovaranje i međunarodna saradnja

Analiza izvještaja ukazuje na to da je saradnja Mobilnog tima tokom posmatranog perioda proširena i na međunarodnu razinu. Od 2021. godine bilježi se rast broja međunarodnih partnera, a 2024. donosi saradnju sa slovačkom delegacijom i obilazak migrantskih kampova, što ukazuje na širenje djelovanja u kontekstu migracija i regionalne sigurnosti. Tokom petogodišnjeg perioda djelovanja, od radija (2020), preko N1 (2023), do TVBiH 1 (2024), uz snimanje filma, tim se sve više koristi medijima za zagovaranje i podizanje svijesti o problemu prosjačenja. Medijska vidljivosti, kroz različite komunikacijske kanale, omogućava i javnu promociju institucionalnog odgovora i prepoznatljivost rada tima u širem društvenom kontekstu. Dio promotivnih aktivnosti je i učešće u javnim kampanjama i distribuciji promotivnog materijala. Kao ilustraciju, u okviru obilježavanja Evropskog dana borbe protiv trgovine ljudima, članovi tima realizuju aktivnosti koje obuhvataju distribuciju informativnih letaka građanima, dijeljenje promotivnog materijala u lokalnoj zajednici, kao i podjelu odjeće, igračka i pelena.

Tabela 6. Učešće Mobilnog tima u smještaju djece

Aktivnosti	2020	2021	2022	2023	2024
Posredovanje u smještaju u KJU Dom bez roditeljskog staranja	2	5	9	6	3
Stručna pratnja u Službu za zbrinjavanje djece u stanju potrebe	0	1	6	4	3
Smještaj u Sigurnu kuću	0	0	0	0	1
Smještaj u hraniteljsku porodicu	0	0	0	0	2
Podrška porodicama u pronalasku prostora za stanovanje	0	13	0	0	0

Prikazani podaci ukazuju na ulogu Mobilnog tima u procesu smještaja djece bez adekvatne roditeljske zaštite, kao i u pružanju podrške porodicama u kriznim situacijama. Tokom petogodišnjeg perioda najčešće se bilježi posredovanje u smještaju djece u KJU Dom bez roditeljskog staranja, s najvećim brojem u 2022. godini (9 slučajeva), što potvrđuje aktivnu saradnju s institucijama sistema socijalne zaštite. Značajan porast bilježi se i u oblasti stručne pratnje djece u Službu za zbrinjavanje djece u stanju potrebe, gdje je broj intervencija porastao sa 0 u 2020. na 6 u 2022. godini. Iako su brojevi manji, evidentirani su i slučajevi smještaja u Sigurnu kuću (1 slučaj u 2024) i hraniteljsku porodicu (2 slučaja u 2024). Posebno se izdvaja podatak iz 2024. godine o 13 slučajeva podrške porodicama u pronalasku prostora za stanovanje, što ukazuje na širenje djelovanja tima ka preventivnim i stabilizacijskim mjerama koje nadilaze klasične institucionalne okvire.

Analiza intervju sa stručnjacima: Mogućnosti i ograničenja socijalnog radnika u rješavanju i prevenciji prosjačenja djece

U cilju dopune institucionalne analize izvještaja o radu socijalnih radnika u prevenciji prosjačenja djece u Kantonu Sarajevo, u nastavku rada kao dodanu vrijednost istraživanju prikazuju se rezultati i interpretacija odgovora stručnjaka koji neposredno djeluju na terenu, s fokusom na način rada, mogućnosti i ograničenja djelovanja te zakonski okvir. Intervjui su realizovani radi uvida u stvarne vs. konkretne mogućnosti i ograničenja s kojima se socijalni radnici suočavaju u kontekstu rješavanja problema, ali i prevenciji prosjačenja djece. U istraživanju su učestvovali stručnjaci,

članovi mobilnih timova za prevenciju prosjačenja djece iz tri kantona: Kantona Sarajevo, Tuzlanskog kantona i Unsko-sanskog kantona. Od ukupno sedam učesnika, pet je bilo muškog, a dva ženskog spola. Učesnici istraživanja posjeduju više od jedne decenije iskustva u relevantnoj oblasti, kao i značajno profesionalno iskustvo u radu s djecom u riziku, posebno u kontekstu prosjačenja djece. Dobijeni odgovori omogućavaju nam dublje razumijevanje ovog kompleksnog i višeslojnog problema.

Najčešći uzroci prosjačenja djece

Kao najčešći uzroci zbog kojih djeca završavaju na ulici, socijalni radnici navode kombinaciju siromaštva, organizovanog kriminala, roditeljske nebrige i prisilne eksploatacije. Od posebne važnosti je zabrinjavajuća činjenica da se siromaštvo često koristi kao izgovor za sistemsko iskorištavanje djece. Prosjačenje djece se, dakle, ne javlja spontano, već kao dio organizovanih obrazaca zloupotrebe djeteta. S tim u vezi, postoji opća saglasnost među socijalnim radnicima o postojanju jasne razlike između individualnog i organizovanog prosjačenja djece, pri čemu se organizovano prosjačenje prepoznaje kao najteži oblik zloupotrebe, s ozbiljnijim posljedicama po sigurnost, razvoj i prava djeteta.

Postupci nakon identifikacije djeteta uključenog u prosjačenje

Postupanje nakon identifikacije djeteta koje prosi uključuje višeslojni pristup: od *upozoravanja i razgovora s roditeljima/starateljima, evidentiranja slučaja i uključivanja institucija, do zbrinjavanja i pružanja osnovne pomoći*. U slučajevima ponavljanja ili sumnje na zloupotrebu postupanje se realizuje uz podršku policije i službi socijalne zaštite, sve u cilju zaštite najboljeg interesa djeteta. Većina socijalnih radnika navodi usmeno i pismeno upozorenje roditeljima kao prvi korak u djelovanju.

Dalje, cilj razgovora s roditeljima/starateljima je informiranje, savjetovanje i upozorenje o pravnim i socijalnim posljedicama prosjačenja. Važan segment metodičkog djelovanja predstavlja evidentiranje slučajeva u službenim evidencijama radi praćenja ponavljanja prosjačenja i daljnjih intervencija nadležnih institucija. Uključivanje policije i drugih službi koje se bave ovom problematikom javlja se u slučajevima ponovljenog prosjačenja ili postojanja sumnje na eksploataciju djece. U slučaju potrebe djeca se mogu zbrinuti u ustanove socijalne zaštite ili druge odgovarajuće

institucije. Cilj smještaja je sigurnost djeteta, zadovoljenje osnovnih potreba i zaštita njegovog najboljeg interesa. U pojedinim slučajevima stručnjaci pružaju hitnu medicinsku pomoć, hranu, odjeću i higijenske potrepštine, čak i iz vlastitih sredstava. U lokalnim zajednicama u kojima je potpisan Protokol o prevenciji prosjačenja jasno su definirani načini postupanja, kao i učesnici u njenoj primjeni.

Konkretno aktivnosti u pružanju pomoći djetetu

Na osnovu dobijenih podataka evidentno je da socijalni radnici realizuju širok spektar aktivnosti, zasnovanih na principu najboljeg interesa djeteta, u cilju pružanja pomoći djetetu zatečenom u prosjačenju. Aktivnosti obuhvataju: *psihosocijalnu podršku, zaštitu od zloupotrebe, zbrinjavanje i institucionalnu podršku, preventivno djelovanje i edukaciju te pomoć u zadovoljavanju osnovnih potreba*. Prema iskazima socijalnih radnika, psihosocijalna podrška uključuje razgovore s djecom, psihološku pomoć i upućivanje na relevantne službe. To su ujedno početne aktivnosti koje imaju za cilj emocionalnu stabilizaciju i izgradnju povjerenja kod djece. U urgentnim slučajevima stručnjaci na terenu pružaju pomoć u zadovoljavanju osnovnih potreba obezbjeđujući hranu, vodu, odjeću i potrebne lijekove, što predstavlja neformalnu ali važnu početnu i trenutnu zaštitu djeteta.

Dalje, zaštita od zloupotrebe podrazumijeva izuzimanje djece od osoba koje ih zloupotrebljavaju u urgentnoj intervenciji u cilju prekida djelovanja štetnog okruženja. U kontekstu zbrinjavanja, postoji problem nedostatka kapaciteta za smještaj, što otežava zbrinjavanje. Navedeno potkrepljujemo odgovorom jednog socijalnog radnika koji navodi: *Djeci, da bi se pomoglo, treba da sve ustanove daju značajan doprinos, a ono što je najbitnije jest da se dijete zaštiti. Sklanjamo djecu s ulice, uz pomoć socijalnih službi smještamo dijete gdje svako dijete dobije adekvatnu zaštitu. Osigurava se zdravstvena zaštita, kao i obrazovanje. U posljednje vrijeme imamo problem smještaja djece jer nema kapaciteta za isto.*⁸ Neki socijalni radnici ističu i preventivne aktivnosti kroz škole u cilju podizanja svijesti o štetnosti prosjačenja. Međutim, ove aktivnosti više su fokusirane na sudionike u prosjačenju, tj. one koji daju djeci novac, te mogu predstavljati djelotvorno sredstvo za promjenu stavova i ponašanja prema prosjačenju.

⁸ Ispitanik 1, član Mobilnog tima za prevenciju prosjačenja (septembar, 2025).

Na osnovu odgovora na pitanje *postoji li sistem praćenja djece nakon intervencije* evidentno je da među ispitanicima postoji podijeljeno mišljenje, što ukazuje na neujednačenu praksu ili nedostatak standardizacije u sistemu praćenja. Tako su četiri socijalna radnika dala potvrđan odgovor u vezi s postojanjem sistema praćenja djece i nakon intervencije, dok su tri odgovorila negativno.

Sankcioniranje roditelja/staratelja i efikasnost sankcija

Na pitanje *koliko često se roditeljel/staratelje sankcionira zbog primoravanja djece na prosjačenje i jesu li sankcije efikasne*, odgovori socijalnih radnika ukazuju na to da sankcioniranje roditelja/staratelja nije dovoljno učestalo, te da postoji potreba za revizijom postojećih mjera. Efikasnost sankcija opisuje se kao „slabo efikasne“, „nisu efikasne“, ili „nekada budu efikasne“, što ukazuje na ograničen učinak. Iako se smještaj djece u ustanove pravno klasificira kao mjera zaštite, u kontekstu eksploatacije od strane roditelja može imati i indirektni sankcijski učinak jer ograničava roditeljska prava i pokreće institucionalne postupke. Međutim, postavlja se pitanje hoće li to utjecati na promjenu ponašanja roditelja, te postoji li rizik da roditelji s prethodnim iskustvom eksploatacije djece u svrhu prosjačenja pronađu novu žrtvu. Jedan ispitanik predlaže da se novčane kazne zamijene društveno korisnim radom ili zatvorom, što ukazuje na nezadovoljstvo provođenjem postojećih sankcija u praksi i potrebu za reformom. Tome u prilog idu i medijska izvještavanja o ovoj problematici. Naprimjer, prema izvještaju portala N1 (2020), Kantonalni sud u Tuzli izrekao je maksimalnu kaznu od deset godina zatvora roditeljima zbog krivičnog djela trgovine ljudima, što predstavlja prvu maksimalnu presudu za prosjačenje djece u BiH.

Efikasnost postojećih mehanizama zaštite djece od prosjačenja

Analizom odgovora na pitanje *koliko su efikasni postojeći mehanizmi zaštite djece u Federaciji BiH*, među intervjuiranim ispitanicima postoji podijeljeno ali pretežno kritičko mišljenje o trenutnom stanju zaštitnih mehanizama. Ispitanici su jednoglasno ukazali na to da mehanizmi zaštite djece u Federaciji BiH formalno postoje, ali njihova efikasnost zavisi od dosljedne primjene, profesionalnosti i koordinacije među institucijama. Prevladava mišljenje da je u rješavanju problema i prevenciji prosjačenja djece potrebno sistemski pristupiti, povezujući zakonski okvir s operativnim

kapacitetima djelovanja, reviziju i unapređivanje zaštitnih mehanizama, kao i jačanje kadrovskih kapaciteta i odgovornosti stručnjaka, uz jačanje odgovornosti šire društvene zajednice. Ovakav stav ilustrira i izjava jednog ispitanika: „Prihvatljivo je, s tim da moramo svi koji smo u sistemu zaštite djece biti odgovorniji i profesionalniji.“⁹

Nužne izmjene u zakonodavnom okviru

O pitanju da li trenutni zakoni adekvatno tretiraju prosjačenje djece, među socijalnim radnicima ne postoji jedinstven stav, ali prevladava mišljenje da zakonski okvir nije u potpunosti adekvatan. U kontekstu izmjena koje su neophodne, a na osnovu analize odgovora ispitanika, izdvajamo značajne preporuke. Većina ispitanika naglašava potrebu za kriminalizacijom prosjačenja, ističući da ono treba biti jasno definirano kao krivično djelo. Pojedini ispitanici dodatno predlažu „da se kažnjavaju osobe koje daju novac“¹⁰ u cilju suzbijanja podrške toj praksi. Zatim, strožiju kaznenu politiku povećanjem kazne zatvora, uz strožije sankcioniranje svih oblika eksploatacije djece posredstvom prosjačenja. Jedan od ispitanika ukazao je i na potrebu usavršavanja djece koja se bave prosjačenjem kao posebne kategorije unutar zakonodavnog okvira socijalne zaštite, što bi omogućilo efikasniju sistemsku i institucionalnu zaštitu, ali i bolju koordinaciju među institucijama.

Mogućnosti socijalnog radnika u rješavanju problema i prevenciji prosjačenja

Socijalni radnici imaju ključnu ulogu u borbi protiv dječijeg prosjačenja, posebno kroz terenski rad i intervencije, rad s porodicama i djecom, multisektorsku saradnju i prevenciju kroz obrazovanje i inkluziju. Riječ je o važnoj operativnoj ulozi u borbi protiv dječijeg prosjačenja. Većina ispitanika (n=6) smatra da socijalni radnici koji djeluju na terenu posjeduju znanje i dugogodišnje iskustvo, koje je ključno za prepoznavanje i identifikaciju djece uključene u prosjačenje. Takva stručna osposobljenost, prema njihovom mišljenju, potvrđuje profesionalne kompetencije neophodne za rad s djecom u riziku. Rad s djecom uključenom u prosjačenje zahtijeva visok stepen profesionalnih vještina, izražen senzibilitet, specijalizovanu edukaciju, poznavanje lokalnog konteksta i praktično iskustvo. U tom

⁹ Ispitanik 7, član Mobilnog tima za prevenciju prosjačenja (septembar 2025).

¹⁰ Ispitanik 5, član Mobilnog tima za prevenciju prosjačenja (septembar 2025).

smislu, iskustvo se ne posmatra samo kao prednost, već i kao nužan preduslov za djelotvornu intervenciju.

U okviru terenskog rada, jedna od ključnih intervencijskih aktivnosti jest *pružanje urgentne pomoći*, koja obuhvata obezbjeđenje osnovnih potreba poput hrane, privremenog smještaja i zdravstvene zaštite. Većina ispitanika (n=6) aktivno učestvuje u realizaciji ovih mjera, pri čemu ističu da realizaciju prate i ograničene mogućnosti. Prema iskazima svih ispitanika, *upućivanje djece u sigurne kuće ili ustanove socijalne zaštite* predstavlja segment rada u kojem su socijalni radnici neizostavni zahvaljujući jasno definiranim ovlaštenjima, potpisanim protokolima i uspostavljenoj međusektorskoj saradnji.

Tabela 7. Mogućnosti socijalnog radnika u radu s porodicama

Aktivnost socijalnog radnika	Operacionalizacija aktivnosti	Da	Djelimično	Ne
Savjetovanje i edukacija roditelja/staratelja	Edukacija o pravima djece, štetnosti prosjačenja i roditeljskim obavezama	5	2	0
Uključivanje porodica u programe socijalne pomoći	Povezivanje sa sistemom socijalne zaštite i dostupnim resursima	6	1	0
Praćenje porodične dinamike i rizika od zanemarivanja	Kontinuirano praćenje odnosa i identifikacija faktora rizika	7	0	0

Socijalni radnici imaju *značajnu ulogu u radu s porodicama djece uključene u prosjačenje*, posebno putem savjetovanja, uključivanja u programe pomoći i praćenja porodične dinamike. U tom kontekstu, većina socijalnih radnika (n=5) aktivno radi na edukaciji roditelja o štetnosti prosjačenja djece i pravima djece. Dio ispitanika (n=2) navodi i ograničenja poput otpora roditelja, nedostatka vremena i nedovoljne institucionalne podrške (dostupni resursi za rad, uslovi za terenski rad, organizacija, ovlaštenja i sl.), što dovodi do parcijalne realizacije ove profesionalne uloge. Prema iskazima šest intervjuiranih socijalnih radnika, porodice formalno ostvaruju pravo na određene oblike socijalne pomoći – poput novčane naknade, prehrambenih paketa i psihosocijalne podrške – u skladu sa zakonom definiranim kriterijima i procjenom potreba korisnika. Međutim, iako pravo postoji, njegova konkretna realizacija

zavisi od toga da li lokalna institucija ima resurse da ga provede, te kako se zakonski okvir primjenjuje u odnosu na specifične potrebe korisnika. Rad s porodicom obuhvata i praćenje porodične dinamike te identifikaciju rizika od zanemarivanja, što predstavlja važan profesionalni zadatak socijalnog radnika u prevenciji prosjačenja djece. Ispitanici jednoglasno potvrđuju da ovaj zadatak dosljedno obavljaju praćenjem odnosa među članovima porodice, prepoznavanjem faktora rizika, kao i intervencijom u slučajevima zanemarivanja i zlostavljanja.

U okviru svoje profesionalne uloge u rješavanju problema i prevenciji prosjačenja djece, socijalni radnici nužno ostvaruju saradnju i koordinaciju s policijom, školom, zdravstvenim ustanovama i nevladinim sektorom. S tim u vezi, većina socijalnih radnika (n=6) potvrđuje aktivnu međusektorsku saradnju, što se pokazuje kao ključno za efikasnu identifikaciju, pravovremenu intervenciju i adekvatnu zaštitu djece. Samo jedan ispitanik ukazuje na djelimično postojanje saradnje i koordinacije među sektorima. Percepcija socijalnih radnika o vlastitoj profesionalnoj ulozi u okviru mobilnih timova za prevenciju prosjačenja djece ukazuje na njihovo viđenje te uloge kao ključne komponente multisektorskog odgovora na ovaj društveni problem. Također, ispitanici su jednoglasno istakli značaj terenskog rada, koji se prema njihovim iskazima smatra neizostavnim segmentom profesionalnog angažmana.

Jedna od ključnih komponenti prevencije prosjačenja djece jest njihovo uključivanje u obrazovanje, što omogućava dugoročnu integraciju djece u društvo. Obrazovanje je ključni faktor u dugoročnoj prevenciji. Djeca koja pohađaju školu imaju veće šanse da se zaštite od eksploatacije i da razviju zdrave životne navike. U tom kontekstu socijalni radnici imaju važnu ulogu u iniciranju i podršci obrazovne inkluzije. Prema iskazima većine ispitanika, socijalni radnici imaju značajnu, premda najčešće indirektnu ulogu u uključivanju djece u obrazovni sistem, djelujući prvenstveno kroz motivaciju, savjetodavni rad i povezivanje porodica s relevantnim institucijama. Četiri ispitanika navode da aktivno rade na motiviranju i usmjeravanju djece ka školovanju, dok tri ističu da je ta mogućnost djelimično ostvariva, u zavisnosti od institucionalnih kapaciteta i stepena saradnje s obrazovnim sektorom. Percepcija značaja ove uloge dodatno se potvrđuje iskazima ispitanika, među kojima se izdvajaju formulacije poput:

„uključivanje u školski sistem“¹¹, „rad u školama i mjesnim zajednicama“¹² te „uključivanje djece u obrazovni sistem i prevencija prosjačenja kroz kampanje i edukacije profesionalaca, kao i roditelja“.¹³

Na pitanje *kako se radi na reintegraciji djece u obrazovni sistem*, opći stav ispitanika je da je riječ o izuzetno zahtjevnom, kompleksnom i nedovoljno podržanom procesu. Reintegracija predstavlja značajan izazov, prvenstveno zbog nedostatka institucionalne podrške, ograničenih resursa, kao i slabe koordinacije među relevantnim institucijama. Iako određeni mehanizmi reintegracije postoje, njihova primjena je ograničena, naročito u slučajevima kada su djeca smještena u sigurne kuće. Uočljiv je nedostatak sistemskih rješenja, što kod značajnog broja ispitanika izaziva osjećaj frustracije i nemoći da djeluju konstruktivno. Prema njihovom mišljenju, značajan dio odgovornosti za unapređenje ovog procesa pripada nadležnim institucijama, prije svega resornom ministarstvu obrazovanja na kantonalnom nivou. Aktivnost koja može indirektno utjecati na naprijed navedeno je promocija prava djeteta. S tim u vezi, većina socijalnih radnika (n=5) aktivno učestvuje u promociji prava djeteta i podizanju svijesti u lokalnoj zajednici. Dva ispitanika navode da se ove aktivnosti provode djelimično, što ukazuje na postojanje određenih ograničenja.

Jedan od načina na koji je moguće promovirati prava djeteta jest organizovanje radionica i kampanja za prevenciju eksploatacije djece. Svi intervjuirani ispitanici potvrdili su da se aktivnosti ove vrste organizuju, ali da njihov intenzitet i učestalost nisu na zadovoljavajućem nivou. Uočena je potreba za unapređenjem ovih preventivnih aktivnosti većom finansijskom podrškom, aktivnijim uključivanjem škola, medija i lokalnih zajednica, kao i sistematskim praćenjem efekata kampanja. Sve navedeno ukazuje na značaj multisektorskog pristupa i kontinuiranog preventivnog djelovanja.

Ograničenja koja utječu na ulogu socijalnog radnika

Iako imaju važnu ulogu u rješavanju problema i u prevenciji prosjačenja djece, analiza odgovora socijalnih radnika ukazuje na činjenicu da je njihovo praktično djelovanje u izuzetno otežanim uslovima. Ograničenja koja smo identifikovali na osnovu dobijenih opisnih odgovora možemo klasifikovati kao: *sistemska*, *operativna* i *društvena*. Postoji konsenzus među socijalnim

11 Ispitanik 1, član Mobilnog tima za prevenciju prosjačenja (septembar 2025).

12 Ispitanik 2, član Mobilnog tima za prevenciju prosjačenja (septembar 2025).

13 Ispitanik 3, član Mobilnog tima za prevenciju prosjačenja (septembar, 2025).

radnicima da sistemska ograničenja uključuju: nedostatak resursa, ograničen broj stručnjaka i mobilnih timova, ali i nedovoljna finansijska sredstva za hitne intervencije i programe. Također, četiri od sedam intervjuiranih socijalnih radnika eksplicitno su identifikovali zakonodavne nedostatke kao ključnu sistemsku prepreku u obavljanju profesionalnih zadataka. Preostala tri ispitanika izrazila su djelimičnu saglasnost, navodeći da zakonodavni okvir predstavlja ograničenje u određenim aspektima, ali ne nužno kao primarni faktor. Evidentno je da socijalni radnici rade bez dovoljno kadrova i sredstava, uz nepotpunu zakonsku podršku u oblasti reguliranja problema prosjačenja djece, što direktno utječe na brzinu i kvalitet intervencija, posebno u kriznim situacijama.

Kada je riječ o operativnim ograničenjima, većina ispitanika prepoznaje recidiv i neefikasnost sankcija u pogledu dugoročnih rezultata, pri čemu pet ispitanika izražava potpunu saglasnost, dok tri ukazuju na djelimičan utjecaj. Posebno je značajno što šest od sedam ispitanika potvrđuje da se djeca nakon intervencije često vraćaju na ulicu, što ukazuje na nedostatak održivih dugoročnih rješenja. Kaznena politika prema roditeljima/starateljima pokazuje slabosti: šest ispitanika smatra da se kazne rijetko primjenjuju ili da nemaju stvarni efekt, dok jedan izražava djelimičnu saglasnost. Navedeno upućuje na zaključak da se bez sistemske promjene i dosljedne primjene zakona (uz potrebnu dopunu) djeca vraćaju u rizična okruženja, a roditelji/staratelji ostaju nekažnjeni. Ovo na određen način devalvira trud socijalnih radnika i stvara začarani krug u rješavanju problema i u preventivnom kontekstu. U analizi društvenih ograničenja i nedostatka podrške ispitanici su ukazali na ključne društvene barijere koje otežavaju rad socijalnih radnika i drugih stručnjaka u kontekstu dječijeg prosjačenja. Većina ispitanika (n=6) u potpunosti je saglasna da nedostatak povjerenja između porodica i institucija, kao i ograničena svijest zajednice o ulozi socijalnog rada, predstavljaju značajne prepreke za efikasnu intervenciju.

Na osnovu uvida u rad socijalnih radnika angažovanih u mobilnim timovima, preporučuje se unapređenje zakonskog okvira, jačanje kadrovskih kapaciteta i međusektorske saradnje, uz proširenje mreže mobilnih timova u Federaciji BiH. Potrebno je poboljšati radne uslove, riješiti pitanje smještajnih kapaciteta za djecu uključenu u prosjačenje te uvesti strožije sankcije za roditelje i organizatore prosjačenja. Poseban značaj ima kontinuirana edukacija i senzibilizacija javnosti o štetnim posljedicama prosjačenja i davanja novca djeci, čime se nehotice podržava i reprodukuje ovaj oblik eksploatacije.

Zaključci

Uloga socijalnog radnika u rješavanju i prevenciji problema prosjačenja djece nesporna je i nezamjenjiva, ali suočena s ograničenim mogućnostima. Analiza odgovora intervjuiranih stručnjaka koji se bave problematikom dječijeg prosjačenja potvrđuje da stručnjaci djeluju unutar jasno definiranih okvira koji obuhvataju preventivne mjere, terenski rad i međusektorsku saradnju, ali se suočavaju i s brojnim ograničenjima. Nedostatak sistemske podrške, uz kompleksan odnos s roditeljima djece, otežava efikasnu prevenciju i dugoročno rješavanje ovog problema. Efikasnost uloge socijalnog radnika zavisi od resursa koji su im omogućeni u zajednici u kojoj djeluju. Socijalni radnici djeluju u uslovima ograničenih kadrovskih i materijalnih resursa, uz nedovoljnu zakonsku podršku u oblasti reguliranja dječijeg prosjačenja. Poseban izazov predstavlja činjenica da svega tri socijalna radnika, kroz terenski rad, pokrivaju sve općine Kantona Sarajevo, što značajno otežava pravovremeni odgovor na potrebe djece u riziku i koordinaciju s lokalnim službama.

Petogodišnji institucionalni odgovor Centra za socijalni rad na problem dječijeg prosjačenja u Kantonu Sarajevo karakterizira djelovanje u skladu sa zakonski definiranim nadležnostima i unutar okvira raspoloživih institucionalnih kapaciteta. Ovaj okvir prati kontinuirano evidentiranje djece u riziku, sve izraženije oslanjanje na preventivne i pomažuće mjere, kao i unapređenje međusektorske saradnje, što ukazuje na intenzivirajući institucionalni angažman u suočavanju s ovom kompleksnom društvenom pojavom. Također, ovi pomaci ukazuju na rastuću svijest o potrebi sistemskog pristupa, ali istovremeno otkrivaju nedostatak ulaganja u trajna rješenja, posebno u kontekstu institucionalnog smještaja i reintegracije djece u društvo. S tim u vezi, uvidom u analizirane izvještaje koji se odnose na problematiku prosjačenja djece može se zaključiti da i nevladin sektor značajno doprinosi unapređenju pristupa rješavanju ovog društvenog problema.

Planovi rada tima sadrže jasno definirane zadatke i aktivnosti koje se realizuju kroz standardizovan operativni okvir djelovanja, uz vidljive pomake napretka u profesionalizaciji, proširenju kapaciteta i jačanju međusektorske saradnje. Temeljne aktivnosti tima ostaju dosljedne tokom svih pet godina, a odnose se na terenski rad, administrativno-tehničke zadatke, saradnju s institucijama, edukaciju i javno zagovaranje. Ukupan trend u periodu od 2020. do 2024. godine ipak pokazuje konstantno

prisustvo dječijeg prosjačenja, ponajprije kao posljedicu pogoršanja socioekonomskih uslova života u BiH.

Uprkos navedenim ograničenjima, rad stručnog tima karakterizira visoka profesionalna posvećenost, prilagodljivost i sposobnost djelovanja u uslovima ograničenih mogućnosti. Broj realizovanih aktivnosti, evidentiranih u godišnjim planovima i izvještajima, svjedoči o njihovoj operativnoj snazi i predanosti zadatku, te predstavlja važan temelj za daljnju izgradnju održivog i efikasnog institucionalnog odgovora centara za socijalni rad.

Literatura

- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. Preuzeto 14.11.2025. sa <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>.
- Federacija Bosne i Hercegovine. (2005). *Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine*. „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj 35/05.
- Federacija Bosne i Hercegovine. (2025). *Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine*. „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 36/2003, 21/2004.
- Federalna.ba. (2025). Suzbijanje prosjačenja: Inicijativa da se kažnjavaju građani koji daju novac. Preuzeto 20.09.2025. sa <https://federalna.ba/suzbijanje-prosjacenja-inicijativa-da-se-kaznjavaju-gradani-koji-daju-novac-upacl>.
- Hasanbašić, E. i Huseinbašić, A. (2024). Prosjačenje, skitnja i drugi vidovi radne eksploatacije djece. *NIR*, 24, 7-12.
- Jugović, A. (2014). *Zapisi iz anomalije: Ogledi iz nauke o društvenim devijacijama*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Kantonalni centar za socijalni rad Sarajevo. (2020). *Izvještaj o radu Mobilnog tima za prevenciju prosjačenja za 2020. godinu (period januar 2020 – decembar 2020)*. Sarajevo: JU Kantonalni centar za socijalni rad.

- Kantonalni centar za socijalni rad Sarajevo. (2021). *Izveštaj o radu Mobilnog tima za prevenciju prosjačenja za 2021. godinu (period januar 2021 – decembar 2021)*. Sarajevo: JU Kantonalni centar za socijalni rad.
- Kantonalni centar za socijalni rad Sarajevo. (2022). *Izveštaj o radu Mobilnog tima za prevenciju prosjačenja za 2022. godinu (period januar 2022 – decembar 2022)*. Sarajevo: JU Kantonalni centar za socijalni rad.
- Kantonalni centar za socijalni rad Sarajevo. (2023). *Izveštaj o radu Mobilnog tima za prevenciju prosjačenja za 2023. godinu (period januar 2023 – decembar 2023)*. Sarajevo: JU Kantonalni centar za socijalni rad.
- Kantonalni centar za socijalni rad Sarajevo. (2024). *Izveštaj o radu Mobilnog tima za prevenciju prosjačenja za 2024. godinu (period januar 2024 – decembar 2024)*. Sarajevo: JU Kantonalni centar za socijalni rad.
- Malaina, I. (2024). Child begging: A manifestation of child labor. *Journal of Labor and Childbirth*, 7(3). Preuzeto 10.10.2025. sa <https://www.openaccessjournals.com/articles/child-begging-a-manifestation-of-child-labor-17780.html>,
- Međunarodna organizacija rada (MOR). (1930). *Konvencija br. 29 o prisilnom radu*. Preuzeto 20.09.2025. sa https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C029.
- Međunarodna organizacija rada (MOR). (1999). *Konvencija br. 182 o zabrani i hitnim mjerama za ukidanje najgorih oblika dječjeg rada*. Preuzeto 20.09.2025. sa <https://www.upfbih.ba/uimages/dokumenti/C18220Konvencija20o20najgorim20oblicima20djeC48Dijeg20rada2C201999.pdf>.
- Milosavljević, B. (1997). *Socijalna patologija i društvo*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Milosavljević, M. (2003). *Devijacije i društvo*. Beograd: Draganić.
- Milosavljević, M. i Jugović, A. (2009). *Izvan granica društva: savremeno društvo i marginalne grupe*. Beograd: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.

- Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine. (2024). *Strategija suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini 2024–2027*. Preuzeto 27.09.2025. sa <https://fzzpr.gov.ba/>,
- N1. (2020). Prva maksimalna presuda za prosjačenje u BiH: Roditelji osuđeni na po deset godina zatvora. Preuzeto 10.09.2025. sa <https://n1info.ba/vijesti/a477057-Prva-maksimalna-presuda-za-prosjacenje/>.
- Općina Banovići, JU „Centar za socijalni rad“ Banovići, Policijska uprava Banovići, JZU Dom zdravlja Banovići, JU Mješovita srednja škola Banovići, i Aktiv direktora osnovnih škola. (2022). *Protokol o prevenciji i postupanju u slučajevima prosjačenja i drugih oblika eksploatacije djece u općini Banovići*. Preuzeto 26.09.2025. sa <https://banovici.gov.ba/>.
- Save the Children. (2011). *Rasprostranjenost, prevencija i suzbijanje dječijeg prosjačenja: Regionalni izvještaj o prosjačenju djece*. Preuzeto 26.09.2025. sa <https://www.ombudsman.co.me/>.
- Smailbegović, E. (2023). *Uloga socijalnog radnika u rješavanju problema prosjačenja djece*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Sarajevu.
- Singh, A. K. (2025). Learned Helplessness among Street-Begging Children: A Systematic Literature Review. *International Journal for Multidisciplinary Research*, 7(3). Preuzeto 10.10.2025. sa <https://www.ijfmr.com/papers/2025/3/48293.pdf>.
- Ujedinjene nacije (UN). (1989). *Konvencija o pravima djeteta*. Generalna skupština UN-a, Rezolucija 44/25. Pristupljeno 27. septembra 2025. (<https://www.unicef.org/bih/media/12266/file/Konvencija%20o%20pravima%20djeteta.pdf>)

Opportunities and Constraints for Social Workers in the Prevention and Intervention of Child Begging

Abstract: This paper examines the opportunities and limitations of social workers in tackling and preventing child begging. Through a qualitative analysis of the Mobile Team's work reports and interviews with professionals, the study outlines the tasks, professional activities, implemented interventions, and institutional cooperation of social workers. Special emphasis is placed on unutilized opportunities and existing challenges, such as insufficient resources, legal loopholes, ineffective sanctions, and limited community support. The paper identifies the need for systemic reforms, the strengthening of legal frameworks and social protection capacities, and the development of preventive programs through education and inclusion. Ultimately, the study highlights that a sustainable and continuous fight against child begging is possible through coordinated, multisectoral, and socially responsible ongoing efforts in which the social worker plays a strategic role. The paper concludes with recommendations aligned with fieldwork demands and institutional development needs.

Keywords: social worker; child begging; mobile team; prevention; intervention